

vt quod pro officii necessitate faciunt pastores, libenter quoq; & alacri animo faciant. Nam si restrictum molestia vel tædio animum habeant, vt alias probi sint ac fid, redentur tamen pigriores: nam vna cum hilaritate concidit in agendo vigor. Vnde Apostolus dicit. NAM EST INVTILE. Denuntiat inuile fore plebi si ingratitude sua pastoribus dolorem ac gemitum afferrat, vt significet, nos sine propria salutis actura non fore pastoribus molestos vel immorigeros. Quum vix decimus quisq; hoc cogitet, hinc apparet quantus vulgo sit salutis neglectus. Nec mirum est si tam pauci hodie reperiantur qui strenue pro Ecclesia Dei vigilent. Præterquam quum quod paucissimi sunt similes Paulo, qui os apertum habeant, clausis populi aures, & confecto populi corde, suum ipsi dilatent: Dominus etiam ingratitude nem vindicet quæ vbiq; fere inualuit. Quare meminerimus de nostra pernicia penas sumi quous frigent in officio pastores, vel minus suat seduli quam expediret.

18 Orate pro nobis, confidimus enim quod bonam habemus conscientiam, in omnibus cupientes honeste conuersari.

ORATE PRO NOBIS. T. Petit pro se orari à fidelibus: quod vtq; & ipsi solemus à beneuolis & fide conuictis deposcere. B. Orandum autem esse pro omnibus, præcipue vero pro ministris Verbi, docent Scripturæ loci innumeris. MAT 9. d. 38 Act 4 f. 29 & 12. a. 7. Eph 6. d. 19. Col. 4. a. 3. 1. The. 3. d. 23. 1. Thel 3. a. 1. CONFIDIMVS ENIM QVOD BONAM HABEMVS. C. Vt eos ad præcandam incitet, prædicat se bonam habere conscientiam. Quumuis enim totum munus in complecti debeat præces nostræ, sicuti charitas, ex qua manant: peculiari tamen nos de piis & sanctis in omnibus conuenit esse sollicitos, quorum nobis comperta est probitas, aut alie virtutis notæ. In hunc ergo finem conscientie sue ingratitatem commemorat vt eos magis commoueat ad suscipiendam sui curam. Quam dicit, Persuasus sum (vel confido), partim hoc modestie seruit, partim fiducia. Particula IN OMNIBVS tam ad res quam ad homines refertur potest. H. Exprimit veri Episcopi munus esse nemini vllam offensionem præbere: A. sed in omnibus pie ac prudenter se gerere, ne doctrinam quam præteris impetris, male audiat.

19 Amplius autem obsecro vos vt id faciatis, quo celerius restituar vobis.

AMPLIUS AUTEM OBSEURO. T. Hoc dictum vehementiorem quandam præfert Apostoli in hos charitatem, quod ita velis pro se illos ardentem orare, & omni studio preces fundere, vt ocyus liceat se illis restituere, adireque, & cum illis versari. C. Id dum facit, significat non tam sibi vni priuatum quam illis omnibus viles fore preces, quas pro ipso concipient: ac si diceret. Non tam mihi consulo quam vobis omnibus: quia in hoc commune omnium bonum agitur, vt vobis restituat. Hinc colligi forte posset probabilis coniectura, Epistolæ autorem tunc fuisse aut negotiis implicatum, aut detentum persecutionis metu, quominus sistere se tam cito coram posset quibus scriberet. Quumquam fieri potest vt liber ac expeditus sic loquatur, quia reputet hominis gressus in manu Dei esse, Prou. 16. b. 9. Idque verisimilius apparet ex fine Epistolæ, vers. 23.

20 Deus autem pacis (qui reduxit à mortuis magnum illum pastorem ouium per sanguinem testamenti æterni. Dominum nostrum Iesum.)

DEVS AUTEM PACIS. L. Oratione ad Deum claudit Epistolam, e. vt mutuo faciat quod pro se fieri cupit. B. Summa imprecatur integritatem & constantiam, & vt omnia illorum Deo per Christum placeant. QVI REDVXIT. C. Hoc epithetum ad confirmationem additum est. Significat enim tunc rite deum à nobis deum inuocari, vt nos ad perfectionem adducat, quum eius potentiam agnoscerimus in Christi resurrectione, Christum quem ipsum agnoscerimus pastorem. In summa, vult nos in Christum respicere, vt bene de auxilio Dei speremus. Nam ideo excitatus est Christus à morte vt nos eadem dei virtute renouemus in vitam æternam. PASTOREM OVIUM ILLVM. Christus magnus est ouium pastor, vt sibi à Patre commissas oues tueretur, Ioan. 10. b. 11. 14. A. Alibi pastorum princeps appellatur, dicens Petro. Quum apparuerit ille pastorum princeps, repottabitis immarcescibilem gloriam coronam, 1. Epist. 5. b. 4. Hic enim est qui gregem suum ita Petro commendabat, Pascite oues meas, pascite agnos meos, Ioan. 21. c. 15. PER SANGVINEM. C. Alij reddunt, In sanguine. Sed quum Beth plei unq; sumatur pro Cum, in eo sensu hic accipere magis placet. Videtur enim Apostolus hoc velle, Christum ita resurrexisse à mortuis vt mors tamen eius non sit abolita, sed æternum vigorem retineat: ac si dixisset, Deus filium suum excitauit, sed ita vt sanguis, quem semel in morte fudit ad sanctionem fœderis æterni, post resurrectionem vigeat, fructumque suum proferat, petinde ac si semper flueret. B. Vnde etiam dictum est antea Christum, per proprium sanguinem æternam redemptionem inuenisse, Supra, 9. c. 12. Quare sanguis eius merito dicitur sanguis æterni testamenti.

21 Absolutos vos reddat in opere bono, ad faciendam voluntatem ipsius, efficiens in vobis quod acceptum sit in conspectu suo, per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

ABSOLVTOS VOS REDDAT. M. Eos alloquitur Apostolus qui iam bene agendi principium sumpserant, & quorum ad perfectionem omnis cursus

tendebat. C. Petitigitur à Deo vt illos in omni opere bono confirmet vel aptet, vel perficiat. id enim valet, vt inquit. Vnde colligimus, nos ad bene agendum minime aprofere, donec à Deo formati simus, nec in bono diu staturus, nisi nos confirmet, est enim proprium eius donum perseverantia. 1. Nā Deus ipse est qui in nobis operatur & velle & perficere, pro bona voluntate, Philip. 2. b. 13. AD FACIENDAM VOLVNTATEM. C. Iam definitionem bonorum operum ponit, quum Dei voluntatem statuit pro regula. Nam ita significat, non alia habenda esse bona opera nisi quæ ad Dei voluntatem exiguntur: sicuti etiam Paulus Rom. 12. a. 2. & pluribus aliis locis docet. Meminerimus ergo hanc esse bene & sancte viuendi perfectionem, dum vita ad eius obedientiam est composita. A. Ne simus ergo imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei, Eph. 5. d. 17. ad quam nostra omnia referre oportet. EFFICIENS IN VOBIS. C. Hoc valet ad proximi membri explicationem. A. Nihil enim Deo acceptum esse potest nisi quod iuxta voluntatis sue præscriptum admittitur. PER IESVM CHRISTVM. C. Bis faciam hoc potest exponi: vel faciens per Iesum Christum: vel quod illi placeat per Iesum Christum: Ac vtique sensus optime congruit. Scimus. n. & Spiritum regenerationis & omnes gratias nobis cõferri Christi beneficio: Deinde certum est, quum nihil omnino ex parte absolutum à nobis prodeat, nihil posse gratum esse Deo sine vna quam per Christum obtinemus. Ita fit, vt nostra opera gratia Christi odore perfusa, suauem fragrantiam spitent coram Deo, alioqui fœderant. Cui GLORIAM IN SECVLA. A. Quumquæ hæc precationis clausula tam ad Patrem quam ad Iesum Christum referri potest, rectius tamen ad Christum refertur: quia minus est remotum. Quum autem hic tribuat Christo, quod in solum Deum competit, luculentum hoc modo testimonium reddit eius diuinitati AMEN. L. Character est precum, vt de exauditione diuina nihil addabitur.

22 Obsecro autem vos fratres, sufferre sermonem exhortationis etenim paucis scripsi vobis.

OBSEURO AUTEM VOS. C. Paucis se scripsisse commemorat, ne videatur minuire quicquam voluisse ex quotidiano more docendi. P. Exfertim tamen de exhortationibus loquimur, in quibus fuit breuior. Discamus ergo non iudeo traditam nobis Scripturam vt sileat inter nos vox pastorum, nec simus fastidiosi: quum eadem subinde auribus nostris exhortatione insonent. Sic enim moderatus est Spiritus Dei, quæ Prophetis & Apostolis scripta dicta abbat, vt instituto à se ordini nihil derogaret. Hic autem ordo est, vt assidue in Ecclesia hortationes ex ore pastorum audiantur. A. Vnde Paulus Timotheo admonet, vt attenderet lectioni, exhortationi, & doctrinæ, 1. Epist. 4. d. 13. c. Fortassis & hac de causa exhortationis sermonem commendat, quum natura discendi cupidi sint homines, semper nouum aliquid doceri malunt, quam de rebus notis & sæpius auditis moneri. Accedit etiam quod quum sibi indulgeant in sua pigritia, ægre se pungi & castigari sustinent.

23 Scitis fratrem nostrum Timotheum solutum esse: cum quo, si celerius venerit, visam vos.

SCITIS FRATREM NOSTRUM. C. Quoniam terminatio verbi Græci *λυω* vtiq; modo conuenit legi potest Scitis, vel Scitote. Atq; hoc posterius melius congruere videtur. Probabile enim est Iudæis transmarinis indicari quod nondum sciebant. CVM QVO SI CELERIVS. Hæc minime Paulo conueniunt. Apparet enim hunc qui scribit, liberum fuisse ac suæ potestatis: deinde alibi potius tunc fuisse quam Romæ: Imo verisimile est circuisse per varias vrbes, & tunc paratum fuisse ad traiciendum mare. Hæc autem omnia vel Lucæ vel Clementi post Pauli mortem accidere poterunt. B. De Timotheo, quem scriptor Epistolæ commendat: lege Philip. 2. c. 19. 20. Debent autem fratres Christiani nobis esse commendatissimi, maxime ij quorum opera vtimur in sacris.

24 Salutate omnes qui præstant vobis, & omnes sanctos Salutant vos Itali.

SALVTATE OMNES QVLL. Prælatos intelligit, Episcopos, doctores, pastores & presbyteros, in quibus non parum salutis populum manet fidelem. A. Talibus (inquam) salutationem hanc peculiarietate ascribit honoris causa, vt eos sibi conciliet, placidiusq; ad consensum doctrinæ adducat. ET OMNES SANCTOS. Fideles intelligit qui erant ex præputio, vt colere inter se discant unitatem Iudæi & Gentiles. Vel huc spectat vt qui hanc Epistolam habuerint primi, cum alijs communicent. SALVTANT VOS ITALI. De Italis loquitur: nam ab Italia Epistola missa creditur.

25 Gratia sit cum omnibus vobis Amen.

GRATIA SIT CVM OMNIBVS. Gratia nomine & peccatorum remissionem & animi puritatem, ac deniq; Spiritus participationem intelligit. Hæc nobiscum est permansura, si nemini iniuria intulerimus, si Deum timeamus, & bonis operibus incubuerimus. Nam statim euolat, & peul abscedit vbi Dei instituta, & leges male viuendo deseruntur, A. Particula AMEN præcedentia cuncta confirmat. Et hæc in Epistolâ ad Hebræos scriptam: B. in quâ palam cernimus Iesum Christum verum esse Deum & hominem, orbis doctrinam vnicum, sacerdotem, mediatorem, hostiam, redemptionem & vitam æternam, veram & perpetuam: vt vel tantis rebus persuasi, ipsi soli omnibus alijs relictis, nos totos stabili fide committamus.

IN EPISTOLAS CATHOLICAS, QVAS CANONICAS VOCANT, EXPOSITIO ECCLESIASTICA.

Authorum nomina quæ in commentariis in hanc Epistolam citantur.

B. August. Episcop. Hisp. AMB. Ambrosius. B. Bullinger. C. Caluinus. P. Pelicanus. PAR. Paraphrasis. C. Christoph. Iml. OS. Occumen. A. Aug. Marlor.

IN IACOBI EPISTOLAM.

ARGVMENTVM.

EST de hac Epistola non nihil apud quosdam addubitatam est, tamen quia nulla est causa ob quam repudianda sit, libenter eam sine controvērsia amplectimur, tum propter antiquitatem, tum propter salubritatem quæ illic continentur præcepta. C. Nam quod videtur cap. 1. grauitate iustificationis doctrina conuelli, facile hoc suo loco dilucetur. Quod autem pariter in prædicanda Christi gratia videtur quam Apostolo conueniat, certe non est ab omnibus exigendum vt idem argumentum tractent. Multum à stylo David distat: Solomonis scripta: nam quantum posterior formando externo homini & tradendis politicæ vitæ præceptis magis sit intentus, illum assidue de spiritu uasi tum Dei cultu, tum conscientie pace, deniq; de misericordia & gratuita salutis promissione concionari notum est. Atqui non facit hæc diuersitas vt alterum probanda, alterum damnemus. Quin etiam inter ipsos Euangelistas tantum est discriminis in illustranda Christi virtute, vt reliqui tres cum Iohanne comparati, vix scintillas habeant

JACOBS Dei te Do... habus, que sunt in dis... JACOBS DE AC De... pueria & fide nihil haurian... wies. Deinde ostendit reman... quicquid boni in nobis est, o... uis intentione facit, & lab... nec temere venisse, sed à D... penitentie: recingere nos esse... se Christi dicit, adeoq; De o... ceteronimis, quamlibet, tum... si Ecclesia toleretur con... quæ magnum ex stimant... uero ter maxime potant... (reg. am) id est essentia viuo... min. autem, id est, alle... iu Iesum Christum appelli... dicatur veritate: Ceteru... oribus. Hæc guardet al... tis restitutor, alius lux m... est quo sibi palpat dum an... dicit sunt decem tribus. Polle) (vini) ignouit mu... simile est huc: & illuc eo... mundi regones dissipati... nira, morus item Abat... rum armamenti: & tabie... Judaicam gentem in varia... quos aliqni coram ob... s. a Scribit autem esse de... et Gentib. creditur. Videmas, vt primum lo... uero per Syriam) Christi... numero ad Christum cor... Prophetis p. omibus tra... dignos faceret, conue... his præcepit: Domini... si se in ipso non disse... ad eos dirigebat, qui... quam exho. in totum... ad quos sic bis imp... minus operat, sed ea... tibus largitur. n. Apo... matum magis quam o...

2 Pro summo g... nes inciditis vana... PRO SUMMO GAV... dium estimare. C. Pri... a. Veram enim verit... vel ipso Christo test... c. 1. ver. 10. Item In ma... tem non potest, vt hu... sus inuolubiles. Iam... gratiam inuicem fer... querebantur religione... esse & sic constant... me Gentis Judaicæ non... quocunq; venerant. Ch... suos gentes habebant... rium sui subleuari eo t... quam non ita vni temp... fidelibus, quorum vita... eorum enim pie volunt... 1. im. c. 1. ver. 12. Afflic... poliat Iacobus. a. Tæ... stum insidit maxore... proprius expendentes... melius quam sellas. Te... ege Deum obedientia... dicitur. Neque dicit... neque vnius tantu...